

УДК 343.3/7

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-227-234

**Тетяна
НІКОЛАСНКО**©
доктор юридичних
наук, професор

**Олег
ОСІНСЬКИЙ**©
слухач факультету
підготовки керівних
кадрів

(Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ У РАЗІ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено проблемні питання застосування норм кримінального законодавства щодо притягнення до відповідальності військовослужбовців у разі самовільного залишення ними військової частини або місця несення служби в умовах воєнного стану.

Встановлено, що з посиленням/пом'якшенням кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця несення служби в умовах воєнного стану було усунуто єдиний механізм притягнення до відповідальності військовослужбовців, що суттєво вплинуло на рівень військової дисципліни в підрозділах Збройних Сил України (далі – ЗСУ), інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які поширюється дія військових статутів. Доведено, що в умовах сьогодення є потреба у диференціації відповідальності за порушення військової дисципліни в умовах воєнного стану з унормуванням її положень у кримінальному та адміністративному законодавстві.

Ключові слова: самовільне залишення військової частини або місця несення служби, військовослужбовець, військова дисципліна, кримінальна відповідальність, адміністративне правопорушення, воєнний стан.

Постановка проблеми. У зв'язку зі повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, на підставі пропозиції РНБО, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України було введено воєнний стан, який діє і донині [10; 15; 20-21].

Законом України від 13.12.2022 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» та Законом України від 13.07.2023 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» для забезпечення військової дисципліни та диференціації відповідальності військовослужбовців у разі вчинення військових кримінальних та адміністративних правопорушень в умовах воєнного стану було внесено низку змін до законодавства

© Т. Ніколаснко, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4587-2561>

nikolayenko_tetyana@ukr.net

© О. Осінський, 2024

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-4794-9171>

oledjan1492@gmail.com

України, зокрема Кримінального кодексу України (далі – ККУ) [16-17]. Така позиція була зумовлена насамперед необхідністю зміцнення військової дисципліни в підрозділах сил безпеки та оборони України; забезпечення принципу справедливості покарання за вчинення військових правопорушень в умовах воєнного стану; недопущення свавільного залишення бойових позицій, що призводило до оголення ділянок фронту та змушувало здійснювати штурмові дії для відбиття зайнятих позицій ворогом, що, у свою чергу, призводило до втрат серед особового складу, мирного населення та територій держави.

Так, було внесено зміни до ст. 407 ККУ спочатку в частині посилення (Закон України від 13.12.2022 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці»), а згодом – пом'якшення (Закон України від 13.07.2023 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у каранті кримінальних правопорушень») кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану, а також проведення диференціації такої відповідальності за вчинення вказаних діянь.

Щодо Закону України від 13.12.2022, то зміни відбулися шляхом: 1) унормування (посилення) кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану, відповідно до якого настання кримінальної відповідальності відбувалося з моменту залишення/нез'явлення з/до військової частини (до внесених змін кримінальна відповідальність наставала з моменту спливу певного строку); 2) обмеження застосування положень ст. 69 ККУ щодо призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, у разі вчинення вказаного правопорушення в умовах воєнного стану; 3) обмеження застосування положень ст. 75 ККУ щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення вказаних правопорушень військовослужбовцями.

Щодо Закону України від 13.07.2023, то законодавцем було диференційовано кримінальну відповідальність, а саме: кримінальна відповідальність настає за самовільне залишення військової частини або місця служби у разі вчинення таких дій в умовах або особливого періоду (крім воєнного стану) (ч. 4), або воєнного стану (ч. 5) у разі відсутності/нез'явленні особи на військову службу строком від трьох діб. У разі відсутності/нез'явленні військовослужбовця на військову службу строком до трьох діб він не підлягатиме кримінальній відповідальності. Водночас слід звернути увагу, що за вказані діяння військовослужбовець не підлягає й адміністративній відповідальності, оскільки відповідно до ч. 4 ст. 172-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) така відповідальність настає лише у разі вчинення вказаних діянь в умовах особливого періоду, крім воєнного стану [7].

Отже, військовослужбовець, який самовільно залишив військову частину чи місце служби або своєчасно без поважних причини не з'явився на військову службу протягом трьох діб в умовах воєнного стану, не підлягає ані кримінальній, ані адміністративній відповідальності. Законодавець, провівши такі зміни у ККУ, виключив кримінальну відповідальність за вчинення вказаних дій в умовах воєнного стану тривалістю до трьох діб та не передбачив механізм притягнення винних осіб до інших видів відповідальності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану, в бойовій обстановці є неприпустимим правопорушенням, запобігання вчиненню якого є пріоритетним завданням командирів (начальників) усіх рівнів. Такі дії призводять до підризу військової дисципліни в підрозділах, що безпосередньо виконують бойові розпорядження зі збройної відсічі агресії російської федерації, та є неприйнятними в умовах бойової обстановки, де кожен подібний факт має підлягати детальному юридичному аналізу, винні особи повинні бути притягнуті до відповідальності, де призначене покарання має бути співмірним, адекватним обставинам, що склалися, та наслідком, що постали в результаті вчинення такого роду правопорушення [18].

Забезпечення військової дисципліни в умовах воєнного стану на сьогодні є одним із найактуальніших питань, що перебувають у колі наукових дискусій. Чимала увага приділяється цим питанням для забезпечення військової дисципліни як складової військової безпеки з огляду на необхідність здійснення належної оборони і захисту

нашої держави від зовнішнього агресора. Так, доволі активно на сьогодні ними займаються В. Залужний, О. Дручек, О. Волуйко, Д. Гладченко, Т. Ніколаєнко, О. Фесенко, І. Козакова, О. Шнипко та ін. [2; 3; 5; 9; 10; 22]. Проте постійні зміни у законодавстві зумовлюють вирішення питань, що виникають у зв'язку з нововиявленими умовами та необхідністю забезпечення належного рівня військової дисципліни в умовах сьогодення.

Тому **метою** статті є дослідження проблемних питань забезпечення військової дисципліни в сучасних умовах воєнного стану у разі самовільного залишення військової частини чи місця служби та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Захист держави, забезпечення її незалежності та територіальної цілісності є однією з найважливіших функцій держави та обов'язком її громадян. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗСУ, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону – на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави. Ефективність виконання ними бойових завдань, організація та порядок функціонування залежать від стану законності та правопорядку в самих військових формуваннях, дотримання порядку та правил, встановлених військовими статутами та законодавством України. Реалізація цих функцій, життя та діяльність сектора безпеки та оборони, єдиноначальність, суворості військова дисципліна та централізація військового командування зумовлюють специфіку суспільних відносин у сфері військової служби, а також особливості їх регулювання, у тому числі в разі їх порушення [19].

Запровадження правового режиму воєнного стану, введення повної мобілізації населення, а також стрімке зростання військової злочинності зумовлює потребу в детальному аналізі правових норм, оперативному врегулюванні суперечностей між положеннями законодавчих актів у сфері проходження військової служби та належному унормуванні відповідальності у разі їх порушення.

Одними з проблемних є питання відповідності норм Особливої частини ККУ Загальній частині ККУ. Як зазначено у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (щодо усунення внутрішніх суперечностей у караності кримінальних правопорушень)» із внесенням змін до ККУ, практика правозастосування виявила цілу низку випадків, коли в санкціях статей Особливої частини окремі види чи розміри покарань суперечать положенням Загальної частини ККУ. Такий стан речей є неприпустимим, адже порушує принцип правової визначеності, що є неодмінною складовою принципу верховенства права, котрий визнається і гарантується Конституцією (ст. 8 Конституції України), та створює підстави для порушення принципу одноманітності судової практики й порушення прав осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності [10, с. 442–454; 14]. Це стосується Закону України від 13.07.2023 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень», котрий повинен був такий стан речей привести у відповідність. Проте, навпаки, коли в умовах воєнного стану існує нагальна потреба у спрямуванні максимальних зусиль на забезпечення військової дисципліни, законодавець виявляє гуманність, де правопорушники у разі самовільного залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин не підлягають кримінальній відповідальності лише у разі їх відсутності строком понад три доби. Така позиція, за нашим переконанням, є доволі дискусійною.

По-перше, пом'якшуючи кримінальну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також за нез'явлення військовослужбовця вчасно на службу без поважних причин в умовах воєнного стану, де кримінальна відповідальність настає у разі відсутності/нез'явлення військовослужбовця на службі/бу терміном від трьох діб, законодавець не визначив правові можливості притягнення такої особи до іншого виду відповідальності, зокрема адміністративної. Так, якщо таке діяння вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, то згідно з ч. 4 ст. 172-11 КУпАП настає адміністративна відповідальність. Щодо вчинення таких діянь в умовах воєнного стану КУпАП не передбачає відповідальності.

По-друге, виникає питання доцільності зниження рівня кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення військовослужбовця вчасно на службу без поважних причин в умовах

воєнного стану, зважаючи на значне зростання рівня військової злочинності. Так, за офіційними даними Офісу Генерального прокурора, протягом 2021–2023 рр. кількість зареєстрованих військових кримінальних правопорушень, зокрема самовільного залишення військової частини або місця служби, відзначилась чималим приростом. У 2021 р. такі кримінальні правопорушення були зареєстровані у 2028 випадках, у 2022 р. – 6183 випадках (+304 %), у 2023 р. – 16 515 випадках (+814 %) [1, с. 2–3; 4]. Отже, як бачимо, рівень зростання вчинюваних правопорушень є шаленим.

По-третє, з унормуванням положення про настання кримінальної відповідальності у разі самовільного залишення військової частини або місця служби строком від трьох діб скасовано облік вказаних правопорушень (як кримінальних чи адміністративних) та правову можливість притягнення винних до відповідальності. Про виникнення такої ситуації ще свого часу на стадії ухвалення вищезазначеного закону наголошувало Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України. За його зауваженнями, унормування кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинених в умовах особливого періоду (крім воєнного стану) та в умовах воєнного стану тривалістю понад три доби, фактично декриміналізує такі діяння, що тривали до трьох діб. Така ситуація усуває можливість притягнення винних осіб до іншої (не кримінальної) відповідальності, зокрема адміністративної, оскільки вчинення таких діянь не підпадає під дію норм КУпАП (ст. 172-11) [6; 14]. Крім того, запропонована зміна не впливає з вимог і регулятивного законодавства у цій сфері правовідносин. Це стосується: а) Дисциплінарного статуту ЗСУ, що визначає сутність військової дисципліни, обов'язки військовослужбовців, види заохочень та дисциплінарних стягнень, права командирів щодо їх застосування, а також порядок подання і розгляду заяв, пропозицій та скарг; б) Статуту внутрішньої служби ЗСУ, що визначає загальні права та обов'язки військовослужбовців ЗСУ і їх взаємовідносини, обов'язки основних посадових осіб бригади (полку, корабля 1 і 2 рангу, окремого батальйону) та її підрозділів, правила внутрішнього порядку у військовій частині та її підрозділах.

Відповідно до ст. ст. 1, 2, 5, 6 Дисциплінарного статуту ЗСУ військова дисципліна – це бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених статутами ЗСУ та іншим законодавством України, де військова дисципліна досягається, зокрема, шляхом особистої відповідальності кожного військовослужбовця за дотримання Конституції та законів України, Військової присяги, виконання своїх обов'язків, вимог статутів Збройних Сил України, а стан військової дисципліни у військовій частині (підрозділі), закладі, установі та організації визначається здатністю особового складу виконувати в повному обсязі та в строк поставлені завдання, морально-психологічним станом особового складу, спроможністю командирів підтримувати військову дисципліну на належному рівні. У разі непокори чи опору підлеглого командир зобов'язаний для відновлення порядку вжити всіх передбачених статутами ЗСУ заходів примусу аж до притягнення його до кримінальної відповідальності. Командир також зобов'язаний вжити заходів щодо затримання підлеглого при вчиненні або здійсненні ним замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного, зокрема, із самовільним залишенням військової частини або місця служби, ухиленням від військової служби чи дезертирством, із негайним доставлянням затриманого до уповноваженої службової особи або вжити заходів щодо негайного повідомлення уповноваженої службової особи про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні діяння з ознаками кримінального правопорушення [18].

Положеннями ст. 221 Статуту внутрішньої служби ЗСУ визначено, що командир (начальник) в умовах особливого періоду, в тому числі в умовах воєнного стану чи бойовій обстановці, з метою затримання військовослужбовця, який вчиняє діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, пов'язаного, зокрема, із самовільним залишенням бойових позицій та визначених місць дислокації військових частин (підрозділів) у районах виконання бойових завдань, має право особисто застосовувати заходи фізичного впливу без завдання шкоди здоров'ю військовослужбовця та спеціальні засоби, достатні для припинення протиправних дій. Отже, питання притягнення до дисциплінарної відповідальності за самовільне

залишення військової частини не унормовані, оскільки вказані порушення визначені як кримінально карані.

По-четверте, законодавцем не визначено алгоритму дій щодо вказаних осіб у разі вчинення ними зазначених правопорушень, залишаючи лише за командирами/начальниками таке право, як притягнення їх виключно до дисциплінарної відповідальності (водночас не за самовільне залишення військової частини в умовах воєнного стану).

По-п'яте, наявна негативна судова практика притягнення винних осіб за самовільне залишення військової частини або місця служби терміном до трьох діб до адміністративної відповідальності, що суперечить вимогам чинного законодавства. Так, наприклад, Чернігівським апеляційним судом (справа № 748/4141/23) було визнано законним рішення місцевого/районного суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 4 ст. 172-11 КУпАП військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину в умовах воєнного стану, з накладенням на нього стягнення у виді штрафу у розмірі 17 000 грн [13]. На жаль, такі рішення є непоодинокими. Проте слід відзначити і позитивну тенденцію щодо притягнення винних до відповідальності. Переважна більшість апеляційних судів скасовують рішення місцевих судів, що притягають до адміністративної відповідальності таких військовослужбовців. Так, наприклад, Запорізьким апеляційним судом (справа № 314/670/23) було скасовано постанову Вільнянського районного суду Запорізької області, котрою військовослужбовця було притягнуто до адміністративної відповідальності за самовільне залишення військової частини (ч. 4 ст. 172-11 КУпАП) та піддано адміністративному стягненню у вигляді штрафу в розмірі 17 000 грн. Оскільки вказане правопорушення було вчинено до правового пом'якшення кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини, апеляційний суд у своєму рішенні суд зазначив, що диспозиція ст. 172-11 КУпАП на момент вчинення правопорушення не передбачала відповідальність за вказане правопорушення в умовах воєнного стану і за вказане правопорушення мала настати винятково кримінальна відповідальність [12]. Тому рішення було скасоване. Аналогічний випадок стосується справи № 639/1382/23, що розглядалася Жовтневим районним судом міста Харків. За рішенням цього суду було скасовано притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовця, який самовільно залишив розташування військової частини 22.03.2023 та незаконно був відсутній 20 годин. Оскільки вказане правопорушення було вчинене на момент дії положення ККУ, де особа підлягала кримінальній відповідальності з моменту самовільного залишення військової частини або місця служби, матеріали справи були скеровані прокурору для вирішення питання про внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку досудового розслідування [11].

Отже, позиція законодавця щодо пом'якшення кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану тривалістю до трьох діб, є доволі дискусійною з точки зору створення самим законодавцем прогалини у законодавстві щодо правової можливості притягнення винних осіб до відповідальності.

Така ситуація аж ніяк не забезпечила належного рівня військової дисципліни та не вплинула на зниження рівня військової злочинності.

Також виникла позиція юридичної невизначеності дій командирів, посадових органів досудового розслідування щодо належної кваліфікації девіантної поведінки військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину або місце несення служби строком до трьох діб.

Створилася неоднозначна судова практика притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців за самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану.

Із пом'якшенням кримінальної відповідальності законодавцем не врегульовано питання кримінальної чи адміністративної відповідальності у разі вчинення самовільного залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану у разі відсутності/нез'явлення військовослужбовця на військовій/у службу строком до трьох діб.

Відсутній єдиний механізм вирішення справ щодо самовільного залишення

військової частини або місця несення служби терміном до трьох діб під час дії воєнного стану, що створює передумови для уникнення відповідальності за вчинення делінквентної поведінки у бойовій обстановці та тягне за собою утворення тяжких наслідків у підрозділах, що виконують бойові завдання з відсічі збройної агресії російської федерації.

Висновки. Отже, враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що дотримання військової дисципліни є основою для забезпечення обороноздатності нашої держави та відсічі агресора у сучасних умовах воєнного стану. Виконання поставлених завдань повинно здійснюватися беззаперечно та з дотриманням порядку і правил, встановлених військовими статутами та законодавством України.

Шалене зростання рівня військової злочинності, збільшення кількості вчинюваних військових кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із порушенням військової дисципліни, потребують правового регулювання щодо забезпечення належного рівня військової дисципліни.

Необхідно усунути практику застосування притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців за самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану. Розглянути правові можливості щодо посилення кримінальної відповідальності за вчинення самовільного залишення військової частини або місця несення служби в умовах воєнного стану, унормувавши настання кримінальної відповідальності з моменту самовільного залишення військової частини або місця несення служби в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь щодо проблемних питань відповідальності військовослужбовців: аналіз ситуації (ідентифікації проблем та їх аналіз). Центр оборонних стратегій. 2023. 21 с. URL : <http://surl.li/olqcb>.
2. Гладченко Д. М. Правовий аналіз змін військових кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 407, 425 Кримінального кодексу України, внесених відповідно до Закону України від 13 липня 2023 р. № 3233-IX. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 152–162.
3. Дручек О. В., Волуйко О. М. Військова дисципліна та військовий правопорядок: кореляція понять. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 261–265. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/60>.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
5. Залужний просить Президента підписати закон про посилення відповідальності військових. *УКРІНФОРМ*. URL : <http://surl.li/olokm>.
6. Зауваження до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень. URL : <http://surl.li/olqj>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
8. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
9. Ніколаско Т. Б. Забезпечення військового правопорядку заходами кримінально-правового впливу в умовах режиму воєнного стану в Україні: проблеми та шляхи вирішення // *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph / ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 876 p. С. 493–524. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-22.*
10. Ніколаско Т. Б., Омельчук В. А. Кваліфікація кримінальних правопорушень: актуальні проблеми : підруч. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. 504 с.
11. Постанова судді Жовтневого районного суду м. Харків у справі № 639/1382/23 від 28.03.2023. URL : <http://surl.li/olykn>.
12. Постанова судді Запорізького апеляційного суду у справі № 314/670/23 від 18.04.2023. URL : <http://surl.li/olyka>.
13. Постанова судді Чернігівського апеляційного суду у справі № 723/1256/18 від 28.11.2023. URL : <http://surl.li/olyjx>.
14. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (щодо усунення внутрішніх суперечностей у караності кримінальних правопорушень)». URL : <http://surl.li/kczvq>.
15. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
16. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення

військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України від 13.12.2022. URL : <http://surl.li/ewndb/>.

17. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень : Закон України від 13.07.2023. URL : <http://surl.li/kczvl>.

18. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999. URL : <http://surl.li/fajyl>.

19. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

20. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

21. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 06.11.2023 № 734/2023. URL : <http://surl.li/oltaq>.

22. Фесенко О., Козакова І., Шнирко О. До питання про юридичну відповідальність за військові правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 74 (22). С. 237–243.

Надійшла до редакції 09.01.2024

Прийнято до опублікування 17.01.2024

References

1. Analitichna dopovid shchodo problemnykh pytan vidpovidalnosti viiskovosluzhbovtstv: analiz situatsii (identyfikatsii problem ta yikh analiz) [Analytical report on problematic issues of responsibility of military personnel: situation analysis (identification of problems and their analysis)]. Tsentri oboronnykh stratehii. 2023. 21 p. URL : <http://surl.li/olqcb>. [in Ukr.].

2. Hladchenko, D. M. (2023) Pravovyi analiz zmin viiskovykh kryminalnykh pravoporushen, peredbachenykh st. st. 407, 425 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, vnesenykh vidpovidno do Zakonu Ukrainy vid 13 lypnia 2023 r. № 3233-IX [Legal analysis of changes in military criminal offenses provided for in Art. Art. 407, 425 of the Criminal Code of Ukraine, introduced in accordance with the Law of Ukraine of July 13, 2023 No. 3233-IX]. *Nove ukrainske pravo*. Vyp. 4, pp. 152–162. [in Ukr.].

3. Druček, O. V., Voluiko, O. M. (2023) Viiskova dystsyplina ta viiskovyi pravoporiadok: koreliatsiia poniat [Military discipline and military law and order: correlation of concepts]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 7, pp. 261–265. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/60>. [in Ukr.].

4. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2023 roku [A single report on criminal offenses for January-December 2023]. *Ofis Heneralnoho prokurora*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. [in Ukr.].

5. Zaluzhnyi prosyt Prezydenta pidpysaty zakon pro posylennia vidpovidalnosti viiskovykh [Zaluzhnyi asks the President to sign the law on strengthening the responsibility of the military]. *UKRINFORM*. URL : <http://surl.li/olokm>. [in Ukr.].

6. Zauvazhennia do proektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo usunennia superechnosti u karanosti kryminalnykh pravoporushen [Notes to the Draft Law of Ukraine on Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine on Eliminating Contradictions in the Punishment of Criminal Offenses]. URL : <http://surl.li/olqj>. [in Ukr.].

7. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [The Code of Ukraine on Administrative Offenses] : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. [in Ukr.].

8. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 [The Constitution of Ukraine dated 06.28.1996]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. [in Ukr.].

9. Nikolaienko, T. B. (2023) Zabezpechennia viiskovoho pravoporiadku zakhodamy kryminalno-pravovoho vplyvu v umovakh rezhymu voiennoho stanu v Ukraini: problemy ta shliakhy vyrishennia [Ensuring military law and order by measures of criminal and legal influence in the conditions of the martial law regime in Ukraine: problems and solutions] // *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph / ed. by V. M. Stratonov*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 876 p., pp. 493–524. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-22>. [in Ukr.].

10. Nikolaienko, T. B., Omelchuk, V. A. (2022) Kvalifikatsiia kryminalnykh pravoporushen: aktualni problemy [Qualification of criminal offenses: current problems] : pidruch. Khmelnytskyi : Vydavnytstvo NADPSU. 504 p. [in Ukr.].

11. Postanova suddi Zhovtnevoho raionnoho sudu m. Kharkiv u spravi № 639/1382/23 vid 28.03.2023 [Decision of the judge of the Zhovtnevy District Court of Kharkiv in case No. 639/1382/23 dated 03/28/2023]. URL : <http://surl.li/olykn>. [in Ukr.].

12. Postanova suddi Zaporizkoho apeliatsiinoho sudu u spravi № 314/670/23 vid 18.04.2023 [Decision of the judge of the Zaporizhzhya Court of Appeal in case No. 314/670/23 of April 18, 2023]. URL : <http://surl.li/olyka>. [in Ukr.].

13. Postanova suddi Chernihivskoho apeliatsiinoho sudu u spravi № 723/1256/18 vid 28.11.2023 [Decision of the judge of the Chernihiv Court of Appeal in case No. 723/1256/18 dated November 28, 2023]. URL : <http://surl.li/olyjx>. [in Ukr.].

14. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin i dopovnen do Kryminalnogo kodeksu Ukrainy (shchodo usunennia vnutrishnikh superechnosti u karanosti kryminalnykh pravoporushen)» [Explanatory note to the draft Law of Ukraine «On Amendments and Supplements to the Criminal Code of Ukraine (regarding the elimination of internal contradictions in the punishment of criminal offenses)»]. URL : <http://surl.li/kczvq>. [in Ukr.].

15. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [About the introduction of martial law in Ukraine] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. [in Ukr.].

16. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia, Kryminalnogo kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvosti nesennia viiskovoi sluzhby v umovakh voiennoho stanu chy v boiovii obstanovtsi [On making changes to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the specifics of military service under martial law or combat conditions] : Zakon Ukrainy vid 13.12.2022. URL : <http://surl.li/ewndb/>. [in Ukr.].

17. Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo ta Kryminalnogo protsesualnogo kodeksiv Ukrainy shchodo usunennia superechnosti u karanosti kryminalnykh pravoporushen [On amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine regarding the elimination of inconsistencies in the punishment of criminal offenses] : Zakon Ukrainy vid 13.07.2023. URL : <http://surl.li/kczvl>. [in Ukr.].

18. Pro Dystyplinarnyi statut Zbroinykh Syl Ukrainy [About the Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 24.03.1999. URL : <http://surl.li/fajyl>. [in Ukr.].

19. Pro oboronu Ukrainy [About the defense of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 06.12.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>. [in Ukr.].

20. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [About the legal regime of martial law] : Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>. [in Ukr.].

21. Pro prodovzhennia stroku dii voiennoho stanu v Ukraini [On the extension of the martial law in Ukraine] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 06.11.2023 № 734/2023. URL : <http://surl.li/oltaq>. [in Ukr.].

22. Fesenko, O., Kozakova, I., Shnytko, O. (2022) Do pytannia pro yurydychnu vidpovidalnist za viiskovi pravoporushennia [To the question of legal responsibility for military offenses]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnogo universytetu. Seriya : Pravo*. Vyp. 74 (22), pp. 237–243. [in Ukr.].

ABSTRACT

Tetiana Nikolaienko, Oleh Osinskyi. Current issues of ensuring military discipline in the event of voluntary leaving a military unit or place of service under the conditions of martial state (criminal legal aspect). The article examines problematic issues related to the practical application of the norms of the criminal law in the conditions of the legal regime of martial law, the irregularity of the process of bringing servicemen to criminal and administrative responsibility for voluntarily leaving a military unit or place of service during the legal regime of martial law.

The presence of gaps in the legislation diminishes the role of the commander (chief), makes it impossible to use the entire range of available powers to ensure the proper level of military discipline in subordinate units. Arbitrarily leaving a military unit or a place of service is an inadmissible delict in military ranks from the point of view of legal regulation, it creates obstacles to the performance of assigned tasks in the conditions of a combat situation, and causes the involvement of personnel from other areas of active hostilities.

In connection with this, the highlighted problematic issue should be resolved in a short period of time at the legislative level, further scientific research will contribute to the development of legislation on the issue of bringing military personnel to the appropriate type of legal responsibility, will contribute to the development of the role of the commander (chief) in military units, will play a preventive function in relation to committing voluntary desertion of a military unit or service by military personnel.

Keywords: *criminal responsibility, administrative offense, military discipline, voluntary abandonment of a military unit or place of service, legal regime of martial law.*